

Νερό και Πολιτισμός

Στόχοι

- Να γνωρίσουν οι μαθητές τη σημασία του νερού για την ανάπτυξη των πολιτισμών και των πολιτιστικών τους στοιχείων από την αρχαιότητα μέχρι σήμερα
- Να κατανοήσουν τη σχέση σεβασμού, που ανέπτυξαν με το νερό οι αρχαίοι πολιτισμοί.

Πληροφορίες

Οι περισσότεροι πολιτισμοί γεννήθηκαν και αναπτύχθηκαν γύρω από το νερό. Ειδικότερα, στις ακτές της Μεσογείου εμφανίστηκαν οι σημαντικότεροι από αυτούς (Μίνωες, Αρχαίοι Έλληνες, Φοίνικες, Αιγύπτιοι, Άραβες, Ρωμαίοι). Σε αυτούς τους πολιτισμούς από την αρχαιότητα μέχρι σήμερα το νερό κατέχει ιδιαίτερα μεγάλη σημασία. Δίνει ζωή, επιτρέπει την καλλιέργεια τροφής, τη μεταφορά αγαθών και το εμπόριο και μαζί με όλα αυτά την ανταλλαγή πολιτιστικών στοιχείων. Αποτυπώνεται στη μυθολογία, στη φιλοσοφία, στη θρησκεία, στα ήθη και έθιμα των λαών, άλλοτε εξυμνείται ως θεότητα και άλλοτε θεωρείται πηγή ζωής και ενέργειας, που χαρίζει δύναμη και καλή υγεία. Άλλες φορές το νερό προστατεύεται από θεότητες.

Νερό και Μυθολογία

Τη σημασία του ζωογόνου ρόλου των νερών τη βρίσκουμε στους μύθους πολλών λαών. Κάνοντας ένα ταξίδι μέσα στο χρόνο και φτάνοντας ως την προϊστορική εποχή, διαπιστώνουμε ότι οι προγονικοί λαοί της ανθρωπότητας είχαν πλήρη επίγνωση της ζωογόνου σημασίας, αλλά και της φοβερής δύναμης των νερών. Για το λόγο αυτό τιμούσαν τα νερά ως θεότητες, τις οποίες παράλληλα, ζητούσαν να εξευμενίσουν. Στους μύθους όλων των λαών, το νερό αποτέλεσε στοιχείο έμπνευσης και δοξασίας.

Μένοντας στον πιο κοντινό μας χώρο, την ελληνική μυθολογία, θα ήταν λάθος να παραγνωρίσουμε ότι η ίδια η μυθολογία, σε κάποιες χαμένες στο χρόνο εποχές, «ποτίστηκε στα ιερά νάματα των Ινδιών και της Περσίας», όπως λάθος θα ήταν να παραλείψουμε και την «μετανάστευση» της μυθοπλαστικής ελληνικής παράδοσης, «στις ιπποτικές παραδόσεις του Μεσαίωνα, που φτάνουν ως τη δημιουργία των θεών του Βορρά». Με άλλα λόγια, εύκολα ανακαλύπτει κανείς ότι οι θεοί των Ινδιών, της Περσίας, της Ελλάδας, της Ιταλίας, της βόρειας Ευρώπης, παρουσιάζουν κοινά χαρακτηριστικά και ύφος συγγένειας, που δεν μπορεί να είναι τυχαία, αλλά παραπέμπουν σε κοινή αφετηρία. Οι αρχαίοι Έλληνες, που τιμούσαν τα νερά σαν θεότητες, φαντάζονταν τον Ωκεανό σαν έναν τεράστιο ποταμό, που ρέει γύρω από τη Γη, δεν είχε πηγές, ούτε εκβολές και ήταν πατέρας όλων των ποτάμιων θεών.

Πληροφορίες

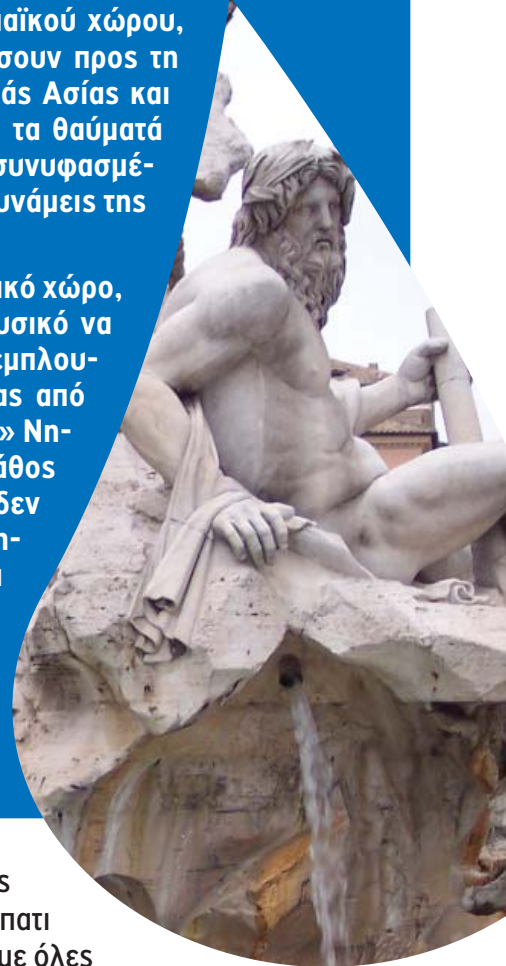
Τρεις χιλιάδες Νύμφες και τρεις χιλιάδες ποταμοί ήταν τα παιδιά του Ωκεανού και της Τύθως. Πολλές από τις Νύμφες, όπως οι Ναϊάδες, προστάτιδες των νερών, κατοικούσαν στα γλυκά νερά και διέθεταν δυνάμεις μαγικές και αναζωογονητικές.

Πολλοί πολιτισμοί αναγνωρίζουν, εξάλλου, το γεγονός ότι η ζωή ξεκίνησε μέσα από το νερό και αυτό αποτυπώνεται στους μύθους, π.χ. η Αφροδίτη, θεά του έρωτα, της αναπαραγωγής και της ζωής, αναδύεται μέσα από το νερό.

Θεοί της θάλασσας

Κάποτε, οι αρχέγονοι λαοί και μετέπειτα κάτοικοι του ευρωπαϊκού χώρου, εγκατέλειψαν τα οροπέδια της κεντρικής Ασίας, για να βαδίσουν προς τη Δύση. Στο δρόμο τους και όταν έφτασαν στις ακτές της Μικράς Ασίας και του Εύξεινου Πόντου, ήρθαν αντιμέτωποι με τη θάλασσα και τα θαύματά της, που τους δημιούργησε πλήθος από εικόνες και μύθους, συνυφασμένους με τα θρησκευτικά συναισθήματα, που προκαλούσαν οι δυνάμεις της φύσης.

Επίσης, οι θαλασσοπόροι Έλληνες επιστρέφοντας στον ελλαδικό χώρο, ένωσαν την ακαταμάχητη γοητεία της θάλασσας και ήταν φυσικό να δημιουργήσουν σημαντικούς μύθους για τη θάλασσα, που εμπλουτίστηκαν και από τη μεταφορά φοινικικών παραδόσεων. Ένας από αυτούς τους μύθους ήταν ο μύθος του Νηρέα. Ο «άλιος γέρων» Νηρέας, ζούσε σε ένα λαμπερό ανάκτορο, που βρισκόταν στο βάθος των υδάτων, και αντιπροσώπευε την «αγαθή θάλασσα που δεν εξαπατά και δεν φοβίζει τον άνθρωπο». Άλλη θαλάσσια θεότητα, ο Πρωτεύς, εκπροσωπεί την αστάθεια της θάλασσας, αλλά επειδή γνωρίζει την μαντική τέχνη, καθοδηγεί τους ναυτικούς. Η θεότητα Ίρις παρουσιάζεται μετά τη θύελλα, για να καθησυχάζει τους ανθρώπους. Σημαντικός θεός και ο Γλαύκος (από το γλαυκό χρώμα της θάλασσας), ο οποίος εκπροσωπεί την θαλάσσια ζωή και η παράδοση λέει πως πρώτα ήταν ένας πτωχός ψαράς.

Ωστόσο, η σημαντικότερη θεότητα των νερών, ήταν ο Ποσειδώνας (Ποσίδης ή Ποσιδάων, λέξη ταυτόσημη με την σανσκριτική Ιδάσπατι που σημαίνει «άρχων των νερών»), ο θεός του υγρού στοιχείου με όλες τις μορφές του. Για τις ηπειρωτικές περιοχές ήταν ο θεός των ποταμών, που ποτίζουν και γονιμοποιούν τη γη και ο θεός των πηγών, που είχε στην κυριαρχία του και τις λίμνες. Σύμφωνα με το θρύλο είχε την κατοικία του στον Αλφειό ποταμό.

Ο αγαθός θαλάσσιος θεός, που ανακάλυψαν οι Αργοναύτες στις ακτές της Λιβύης, ήταν ο Τρίτων, που βοηθά τους Αργοναύτες να βρουν το δρόμο τους και να μη χαθούν. Αλλά, ύστερα από τη «μετανάστευσή» του στην Ελλάδα, ο Τρίτων αποκτά και ένα νέο πρόσωπο, που εκφράζει τη θυμωμένη και την άγρια θάλασσα.

Τέλος, να μην ξεχνάμε τις θαλασσινές Σειρήνες που κατοικούν στον πορθμό της Σικελίας και εκφράζονται από δύο άγριες οντότητες, τη Σκύλλα και τη Χάρυβδη.

Στην Ισλανδική – Νορβηγική Μυθολογία ο Νγιορρ είναι ο θεός της θάλασσας, ενώ ο γιος του ο Φρέυρ είναι ο θεός της φύσης και της νεραϊδοχώρας Αλφχάιμ.

Οι Εσκιμώοι μιλούν για τη Σέντνα, θεά της θάλασσας. Η Σέντνα ήταν ένα κορίτσι που αρνήθηκε

Πληροφορίες

τους μνηστήρες της και αποφάσισε να παντρευτεί ένα πουλί. Ο πατέρας θύμωσε, σκότωσε τον άντρα της και την έβαλε σε μια βάρκα, για να τη γυρίσει πίσω στο σπίτι.

Στην επιστροφή, όμως, σπκώθηκε τρικυμία και ο πατέρας έριξε το κορίτσι στη θάλασσα, παρά την απελπισμένη της προσπάθεια να γαντζωθεί στη βάρκα. Έτσι, εκείνη έφτασε στο βυθό και από εκεί προσέχει όλα τα πλάσματα της θάλασσας. Κάθε φθινόπωρο γίνονται μεγάλες γιορτές προς τιμήν της.

Οι Ινδιάνοι Κούνια του Παναμά πιστεύουν ότι ο Ωκεανός σχηματίστηκε, όταν ένας ημίθεος, ο Ιμπέλελους, κατόρθωσε να κόψει μετά από πολλές προσπάθειες το δέντρο από αλάτι, που το στήριζαν τα ίδια τα σύννεφα.

Θεοί ποτάμιοι

Στα ομηρικά έπη, ο Ωκεανός παρουσιάζεται ως στοιχείο αρχέγονο του κόσμου, ως η αρχή του ρευστού στοιχείου με τις διάφορες μορφές του, που η φαντασία των ανθρώπων τον έβλεπε «ως έναν απέραντο ποταμό, που περιβάλλει τη γη και καθόλου δεν ταυτίζεται με τη θάλασσα». Στον Ηράκλειτο είναι «η πρώτη αρχή, το πλαστουργό των πάντων στοιχείο». Για να δημιουργηθεί αυτός ο ποτάμιος θεός, έφτανε να παρακολουθήσει κανείς τη φύση στις παραποτάμιες περιοχές, με τα δέντρα και τα φυτά πάντα σε θαλερή κατάσταση, με τις γενιές των ανθρώπων και των ζώων, που ποτίζονται από τα νερά, να έρχονται και να παύονται, ενώ ο ποταμός να παραμένει ζωντανός και ανεξάντλητος.

Στον ελλαδικό χώρο, όλοι σχεδόν οι ποταμοί θεοποιήθηκαν από τους ανθρώπους.

Ο Ίναχος, ο Ασωπός, ο Κηφισός, ο Πηνειός, ο Αλφειός, ο Ιλισός, ενώ ο μεγαλύτερος ποτάμιος θεός ήταν ο Αχελώος. Το ίδιο συνέβαινε και στην Ασία με τους θεϊκούς ποταμούς, τον Κάικο, τον Έρμο, τον Κάυστρο, τον Μαϊάνδρο, τον Σαγγάριο. Τιμές θεών απέδιδαν και οι Έλληνες στους ξένους ποταμούς Νείλο, Φάσι, Ίστρο, Ηριδανό.

Σημαντική θέση στη μυθολογία έχουν και «οι κόρες της καταιγίδας» οι Νύμφες. Στην Αρκαδία έχουν καταγραφεί τελετές με σκοπό να εξευμενίσουν τις Νύμφες σε εποχές ξηρασίας, ενώ ανάλογες τελετές καταγράφονται στο Ριγ-Βέδα (συλλογή ιερών ύμνων των Αρίων), στις αρχές του 19ου αιώνα ακόμα, στη Βρετανία και την Ουαλία.

Ο Ποσειδώνας λατρευόταν στη Βοιωτία, μια περιοχή πλούσια σε νερά, στην οποία βρισκόταν και η λίμνη της Κωπαΐδας. Η ένωση των νερών και της γης, από την οποία γεννιούνται οι καρποί, που τρέφουν το ανθρώπινο είδος, εκφράζονται στη μυθολογική γλώσσα με την ερωτική σχέση του Ποσειδώνα και των Νυμφών. Στην Τροιζηνία υπήρχε ο μύθος ότι ο πρώτος κάτοικος της χώρας, ο Ώρος είχε μια κόρη, τη Λπίδα. Η Λπίς (η καλλιεργημένη γη) γονιμοποιήθηκε από τον Απόλλωνα και έφερε στον κόσμο τον Άλθηπο, δηλαδή τον θρεπτικό καρπό.

Αλλά ο θεός των νερών έχει και την άλλη όψη, την άγρια, που πρέπει να εξευμενιστεί. Οι Τρώες για να τιμήσουν τον δικό τους θεό-ποταμό τον Σκάμανδρο, έριχναν ζωντανούς ίππους στα κύματα. Το ίδιο έκαναν και οι κάτοικοι της Αργολίδας, που τα έριχναν σ' ένα βάραθρο γεμάτο νερά, ως προσφορά προς τον Απόλλωνα.

Ο πρωτόκοκος και μεγαλοπρεπέστερος από τους ποταμούς-γιους του Ωκεανού ήταν ο Αχελώος και είχε την ικανότητα να μεταμορφώνεται άλλοτε σε δράκο κι άλλοτε σε ταύρο. Ο Αχελώος με τον Ηρακλή όντας αντίζηλοι της ίδιας γυναίκας, της Διάνειρας, προέβησαν σε μονομαχία, για να τη διεκδικήσουν. Ο Αχελώος τότε μεταμορφώθηκε σε ταύρο και ο Ηρακλής κατόρθωσε να του ξεριζώσει ένα από τα κέρατά του. Για να το πάρει πίσω ο Αχελώος, έπρεπε να παραδεχτεί ότι πητήθηκε και να χαρίσει στον Ηρακλή ένα κέρατο της κασίκας Αμάθειας, που σύμφωνα με το μύθο έθρεφε το Δία και θεωρούνταν σύμβολο πλούτου και αφθονίας. Στην αρχαία Ελλάδα, συναντούσε κανείς νομίσματα με προσωποποιημένη την μορφή του Αχελώου.

Ο βασιλιάς της Λακωνίας στην προσπάθεια του να αποξηράνει μια πεδιάδα της Σπάρτης από τα νερά που λίκνιζαν εκεί, άνοιξε ένα κανάλι. Τα νερά χύθηκαν στη θάλασσα και παρέμεινε να ρέει ένα ποτάμι, που πήρε το όνομα του. Στον ποταμό Ευρώτα λουζόταν η Ωραία Ελένη, η γυναίκα του Μενέλαου.

Τη Νύμφη Αρέθουσα ερωτεύτηκε ο ποταμός Αλφειός, όταν κάποτε εκείνη λούστηκε μέσα στα νερά του επιστρέφοντας από κυνήγι. Όταν της φανέρωσε τον έρωτα του, εκείνη το έβαλε στο πόδια και ο Αλφειός την κυνήγησε, για να τη σταματήσει. Η θεά Άρτεμη επενέβη, για να τη βοηθήσει και μεταφέροντάς την με ένα σύννεφο, τη μετέτρεψε σε πηγή, σε ένα νησί κοντά στις Συρακούσες. Ο Αλφειός τότε χύθηκε στη θάλασσα, για να τη φτάσει, προσέχοντας, ωστόσο, να μην ανακατέψει τα νερά του με εκείνα του πελάγους, για να μπορέσει να ενωθεί με τα καθαρά νερά της Αρεθούσας.

Στην Αιγυπτιακή Μυθολογία, ο Κνεπ, ο αιώνιος κρυμμένος θεός παριστάνεται με ένα φίδι που βγάζει το κεφάλι του έξω από το νερό.

Ο ποταμός Νείλος, που έδινε ζωή στην περιοχή και επέτρεπε τις καλλιέργειες και τη μεταφορά των αγαθών θεωρούνταν θεός. Οι Αιγύπτιοι πρόσεξαν ότι η στάθμη του Νείλου ανέβαινε πολύ και πλημμύριζε τις γύρω εκτάσεις κάθε περίπου 365 μέρες. Σύμφωνα με αυτό δημιούργησαν το ημερολογιακό έτος. Επίσης, για να μπορούν να υπολογίζουν και να ξαναχωρίζουν τα χωράφια τους μετά τις πλημμύρες ανέπτυξαν πρώτοι τη γεωμετρία.

Στα θέλγητρα των νερών αναφέρεται μια ασιατική τελετή, όπου οι κάτοικοι της Προύσας, τιμούσαν τον σύντροφο του Ηρακλή, τον Ύλα, που έπεσε θύμα της γοπτείας τους και χάθηκε.

Στην Κίνα, τη νοτιοανατολική και κεντρική Ασία, ο δράκοντας ποταμός διασπείρει στη γη την τάξη και τη γονιμότητα.

Στους Ισλανδικούς – Νορβηγικούς μύθους, σύμφωνα με τις συλλογές ποιημάτων (Eddas), το πρώτο ον, ο γίγαντας Ύμιρ, γεννιέται από το νερό της τήξης των πάγων από τους δώδεκα ποταμούς, που πηγάζουν από την πηγή Βάργκελμιρ. Από τον πάγο που έλιωνε, δημιουργήθηκε και μια αγελάδα, η Αουντούμλα, με το γάλα της οποίας τρεφόταν ο γίγαντας Ύμιρ. Μέσα από τον πάγο γεννιούνται και οι άλλοι γίγαντες και οι θεοί.

Από τον τόπο των Θεών, την Άσγκαρ, υψώνεται το δέντρο Ύγκντρασιλλ, ο άξονας του κόσμου. Οι ρίζες απλώνονταν σε τρεις τόπους, την Νέφλχαιμ με την πηγή Βάργκελμιρ, την Γιότουνσχάιμ με την πηγή της Σοφίας, καθώς και την Μίντγκαρ, όπου μαζεύονταν οι μέλισσες που έφτιαχναν το καλύτερο μέλι στον κόσμο.

Νερό και Θρησκεία

Το νερό έχει ιδιαίτερη σημασία για τις περισσότερες θρησκείες του κόσμου, καθώς αποτελεί πηγή ζωής και δημιουργίας. Το πέρασμα μέσα από αυτό συμβολίζει την αναγέννηση και την κάθαρση της ψυχής.

Για το Χριστιανισμό το νερό είναι σύμβολο εξαγνισμού και καθαρισμού. Μέσα από το Βάπτισμα, ο πιστός απαλλάσσεται από το προπατορικό αμάρτημα, αναγεννάται πνευματικά και δέχεται την ευλογία του Αγίου Πνεύματος. Στους περισσότερους χριστιανικούς ναούς υπάρχει νερό, που σύμφωνα με την παράδοση, έχει αγιαστεί από την Παναγία ή από κάποιον Άγιο. Το νερό αυτό ονομάζεται αγίασμα και οι πιστοί το πίνουν με ευλάβεια, γιατί θεωρείται θαυματουργό και θεραπευτικό. Το αγίασμα του νερού, την ημέρα των Θεοφανίων προβάλλεται με μεγάλη επισσημότητα, μόλις ο Παπάς ρίξει το σταυρό μέσα στα νερά του τόπου. Αυτός που θα πέσει και θα καταφέρει να πιάσει πρώτος το σταυρό, δέχεται τις τιμές και τις επιδοκιμασίες των συνανθρώπων του.

Σημαντικό ρόλο διαδραμάτισε το νερό **για το Ισλάμ**. Στο Ιερό Κοράνι, το νερό εμφανίζεται ως η πηγή της δημιουργίας και της ζωής στον κόσμο. Το υγρό στοιχείο προϋπήρχε της δημιουργίας της γης και των ανθρώπων. Σύμφωνα με την ισλαμική θρησκεία, ο Αλλάχ έχοντας το Θρόνο του πάνω σε νερό, δημιούργησε τη γη και τον ουρανό μέσα σε έξι μέρες. Ο προφήτης Μωάμεθ δίδασκε ότι το δικαίωμα πρόσβασης στο νερό ανήκει σε όλους τους ανθρώπους, ανεξαιρέτως. Το πέρασμα μέσα από το νερό και η καθαριότητα αποτελεί ένα εξίσου σημα-

ντικό στοιχείο για την ισλαμική θρησκεία. «Η καθαριότητα αποτελεί το ήμισυ της Πίστης», πρεσβεύει ο Μωάμεθ και παροτρύνει τους πιστούς να πλένονται, προτού προσευχηθούν κατά το διάστημα της ημέρας ή αγγίξουν το Ιερό Κοράνι. Η καθαριότητα επιτυγχάνεται μέσα από το πλύσιμο με καθαρό, αγνό νερό, χωρίς το τελευταίο να αναμιγνύεται με άλλα επιμέρους στοιχεία. Τη σωματική καθαριότητα ακολουθεί μέσα από την προσευχή, η κάθαρση της ψυχής και εξυγίανση του πνεύματος. Έξω από τα τζαμιά υπάρχουν πάντα βρύσες.

Ανάλογη είναι η σπουδαιότητα του νερού και **για την ιουδαϊκή θρησκεία**. Στην Παλιά Διαθήκη διαβάζουμε ότι το νερό προϋπήρχε της ζωής, πριν από κάθε ύλη. Η καθαριότητα του σώματος με νερό για λόγους πίστης και σεβασμού στη θρησκεία απαιτείται τόσο από τις γυναίκες, όσο και από τους άντρες.

Στο Βουδισμό το νερό χρησιμοποιείται στις κηδείες, όπου γεμίζεται ένα δοχείο, ώσπου να ξεχειλίσει και συμβολίζει το πέρασμα από τον ένα στον άλλο κόσμο, όπως το νερό ξεχειλίζει στο ποτάμι και περνάει στους ωκεανούς.

Εκτός από τις μονοθεϊστικές θρησκείες, το νερό αποτέλεσε σημείο αναφοράς και για άλλες θρησκείες και αρχαίες δοξασίες. **Οι Ιάπωνες** θεωρούν ότι η Γη δημιουργήθηκε από μια σταγόνα της υγρής ύλης που έπεσε από το Χάος, ενώ οι **Ασσύριοι** δοξάζουν το νερό ως την πηγή δημιουργίας του Σύμπαντος. Η βροχή είναι για πολλούς λαούς, το ουράνιο σπέρμα που γονιμοποιεί τη γη και την κάνει να βλασταίνει.

Οι Ινδιάνοι Πίμα του Μεξικού μιλούν για μια πολύ όμορφη γυναίκα (τη μητέρα-Γη) που γονιμοποιήθηκε από μια σταγόνα, που έπεσε από ένα σύννεφο. **Οι Ινδουιστές** πιστεύουν ότι ο πρώτος άνθρωπος φτιάχτηκε από γη, νερό και αέρα.

Συνήθιζαν να χτίζουν τους ναούς τους κοντά στο υγρό στοιχείο και επιβαλλόταν οι πιστοί να πλένονται, προτού εισέλθουν στους χώρους της λατρείας. Σύμφωνα με τη θρησκεία τους είναι υποχρεωμένοι να πλένονται κάθε πρωί. **Οι Κινέζοι** αντιλαμβάνονταν τον κόσμο σαν μια άμαξα, που γύρω της υπάρχουν 4 θάλασσες. Ο Ουρανός είναι η σκεπή της άμαξας και έχει πολλά πατώματα. Ανάμεσα στον Ουρανό και τη Γη βρίσκονται τα αστέρια. Τέλος, οι **αρχαίοι Αιγύπτιοι** πίστευαν ότι η Γη βρίσκεται μέσα σε ένα ορθογώνιο κουτί, όπου γύρω της υπάρχει ένας ποταμός. Ο Ήλιος και η Σελήνη ταξιδεύουν με βάρκες στον ουράνιο ποταμό.

Νερό και Φιλοσοφία

Για τη σημασία του νερού μίλησαν και οι αρχαίοι Έλληνες φιλόσοφοι. Από τους προσωκρατικούς φιλόσοφους, ο Αναξίμενης είναι αυτός, που θεωρεί σαν την πηγή του κόσμου το νερό, διδάσκοντας ότι όλα τα όντα και τα πράγματα στη γη, υλικά ή μη, αποτελούν συμπυκνώσεις του πρωταρχικού ύδατος. Αντιλαμβάνεται το υγρό στοιχείο όχι ως το φυσικό νερό, αλλά ως μια μορφή ενέργειας, μια κατάσταση της φύσης. Ο Θαλής από την Μίλητο της Μικράς Ασίας αναφέρεται στην αρχέγονη ύλη «ταΎδατα του Διαστήματος» και διδάσκει ότι το υγρό αυτό στοιχείο αποτέλεσε την αρχή του κόσμου. Ο Εμπεδοκλής και ο Αριστοτέλης ήταν, επίσης, από τους πρώτους φιλόσοφους, που μίλησαν για το νερό ως ένα από τα τέσσερα στοιχεία της ζωής. Σύμφωνα με τη Θεογονία του Ησιόδου, αν κάποιος θεός αψηφούσε να ορκιστεί στα νερά της Στύγας, που ενώνονταν με έναν ποταμό του Κάτω Κόσμου, οι υπόλοιποι θεοί τον τιμωρούσαν, αφηνοντας τον ολομόναχο για δέκα χρόνια χωρίς νέκταρ και αμβροσία.

Νερό, Έθιμα και Λαϊκές Δοξασίες

Σε πολλές περιοχές της Ελλάδας υπάρχουν έθιμα, που κάνουν τους ανθρώπους να πιστεύουν ότι θα τους εξασφαλίσουν υγεία και ευτυχία. Το πρωί της Πρωτοχρονιάς οι άνθρωποι συνήθιζαν να πηγαίνουν στις δημόσιες βρύσες τους, για να γεμίσουν τις στάμνες τους με το καινούριο αγιοβασιλιάτικο νερό. Για να καλοπιιάσουν τη νεράίδα ή το ξωτικό που θεωρούσαν ότι κατοικούσε στις πηγές, τους πρόσφεραν σπόρους και γλυκίσματα (μειλίγματα), για να γλυκάνουν τα νερά τους.

Το πρωί της Πρωτοχρονιάς, η νοικοκυρά σπκωνόταν και πήγαινε στη βρύση, να πάρει το «αμίλητο νερό». Λέγεται έτσι, γιατί δε μιλούσε σε κανέναν ούτε όταν πήγαινε, ούτε ερχόταν. Στη βρύση έριχνε σιτάρι ή τυρί και έλεγε: «Όπως τρέχει το νερό, να τρέχει το μπερκέτι στο σπίτι σας». Μετά, γύριζε στο σπίτι της με το νερό, χωρίς να βγάζει τσιμουδιά και μόλις έμπαινε στο σπίτι έλεγε: «Χρόνια πολλά» στους δικούς της. Το αμίλητο νερό το έχυνε στις τέσσερις γωνιές του σπιτιού, «για να τρέχουν όλη τη χρονιά τα καλούδια σαν το νερό». Μετά πραγματοποιούσαν και διάφορες μαντικές τελετουργίες.

Παρόμοιο έθιμο στην Πολωνία, τις παραμονές Χριστουγέννων θέλει τα νέα κορίτσια της οικογένειας να κουβαλάν φρέσκο νερό από τις κοντινές πηγές και τα ρυάκια και να ραντίζουν τα ζωντανά στον αχυρώνα, καθώς και τα υπόλοιπα μέλη της οικογένειας τους. Πίστευαν ότι το νερό εκείνη την ημέρα ήταν θαυματουργό και ικανό να προλάβει οποιαδήποτε ασθένεια.

Οι νύφες, σύμφωνα με άλλο έθιμο, την επόμενη μέρα του γάμου τους, πήγαιναν να φέρουν φρέσκο νερό για το νέο σπιτικό τους. Προτού φύγουν, έπρεπε να αφήσουν χρήματα ή ένα ψωμάκι και εύχονταν μурμουριστά, όπως τρέχει το νερό, να τρέχουν τα καλά μες στο σπιτικό τους.

Σε διάφορα μέρη της Ελλάδας, προτού φύγει κάποιος ταξιδιώτης, συνήθιζαν να χύνουν νερό μπροστά του, πριν φύγει, για να είναι ελεύθερος ο δρόμος του, όπως ελεύθερο τρέχει το νερό.

Σύμφωνα με μια λαϊκή δοξασία, το νερό κοιμάται κάποιες ώρες. Όποιος βρεθεί μπροστά σε κοιμισμένο νερό, δεν πρέπει να μιλήσει, γιατί θα πάθει μεγάλο κακό. Αν θελήσει να πει πρέπει να το ταραξει με το χέρι του για να ξυπνήσει, διαφορετικά το νερό αγανακτεί και του παίρνει το μυαλό. Παρόμοια δοξασία αναφέρει ότι κανείς δεν πρέπει να κοιμάται δίπλα από τρεχούμενο νερό, γιατί υπάρχει περίπτωση το τελευταίο να τον πνίξει.

Σε πολλά μέρη στην Ελλάδα, όταν μια γυναίκα πάει να γεννήσει, ρίχνουν νερό, για να κυλήσει το μωρό σα νεράκι. Σε κάποιες περιπτώσεις, όταν πάλι κάποιος πεθαίνει, καθώς σηκώνουν το νεκρό για την εκκλησία, πλένουν όλο το σπίτι και όσοι μετέχουν στην κηδεία πρέπει να πλύνουν τα χέρια τους.

Στις θεραπευτικές ιδιότητες του νερού, πίστευαν από παλιά οι άνθρωποι. Πίστευαν ότι ραντίζοντας κάποιον με νερό, που είναι «ματιασμένος», θα του φύγει το «κακό μάτι». Τέλος, σε πολλά δημοτικά τραγούδια και παραμύθια συναντάμε το «αθάνατο νερό», όπου μπορεί να κάνει κάποιον αθάνατο ή να τον ξαναφέρει στη ζωή σε περίπτωση, που έχει αποβιώσει.

Τέλος, οι παροιμίες και λαϊκές φράσεις με θέμα το νερό, που συναντάμε και στην καθημερινή ζωή μας είναι πολλές, όπως για παράδειγμα:

- Είπε το νερό νεράκι.
- Ότι βρέξει, ας κατεβάσει.
- Ξέρει το μάθημα νεράκι.
- Κολυμπάει σε βαθιά νερά. ή Κολυμπάει σε θολά νερά.
- Το νερό που στέκεται, βρομίζει.
- Έχασε τα νερά του. ή Βγήκε απ'τα νερά του.
- Τον έφερε στα νερά του.
- Έκανε μια τρύπα στο νερό.
- Έβαλε το νερό στ' αυλάκι.

Πληροφορίες

- Κουβαλάει νερό με το κόσκινο.
- Ήπια το αμίλητο νερό.
- Περί ανέμων και υδάτων.
- Μοιάζουν σαν δύο σταγόνες νερό.
- Έβαλε νερό στο κρασί του.
- Το αίμα νερό δεν γίνεται.
- Τα έκανε θάλασσα ή Τα έκανε μούσκεμα.

Claude Monet, Waterlilies, Green Reflection, Left Part, 1916 – 1923, Orangerie, Paris

Το νερό στην τέχνη

Το νερό αποτελεί πηγή έμπνευσης για πολλούς καλλιτέχνες, στη ζωγραφική και στη γλυπτική, στη μουσική, στη λογοτεχνία. Η μουσική ενός ρυακιού ή ενός χειμάρρου, ο ήχος της βροχής που πέφτει στο έδαφος ή περνάει μέσα από το φύλλωμα ενός δένδρου έχει τη δική της αρμονία, είναι η μουσική της φύσης και έχει εμπνεύσει πολλούς ανθρώπους. Ποιος άραγε δεν έχει καθίσει έστω και για λίγο δίπλα σε ένα ποταμάκι ακούγοντας μαγεμένους το νερό να κυλάει;

Σε όλους τους πολιτισμούς υπάρχουν τραγούδια και μουσικές που γράφτηκαν για το νερό ή εμπνεύστηκαν από τους ήχους, τη μελωδία του νερού ή από την ένταση του κύματος που σκάει πάνω στα βράχια. Σήμερα κυκλοφορούν CD με μουσικές και ήχους του νερού.

Το νερό ενέπνευσε όμως και πολλούς ζωγράφους και γλύπτες. Πολλές φορές χρησιμοποιείται μεταφορικά, σε συμβολισμούς, ενώ πολλοί έχουν προσπαθήσει να αποτυπώσουν τις διάφορες μορφές του, τη θάλασσα, τους ποταμούς και τις λίμνες. Οι αρχαίοι Αιγύπτιοι απεικόνιζαν στα ιερογλυφικά τους το νερό ως μια γραμμή ζικ-ζακ. Όταν ο καλλιτέχνης επιθυμούσε να απεικονίσει μια θάλασσα ή ένα ποτάμι χρησιμοποιούσε – όπως κάνουμε ακόμα και σήμερα – μια κυματοειδή γραμμή που επαναλαμβάνονταν. Η απεικόνιση μιας κυματοειδούς γραμμής στο κάτω μέρος ενός βάζου από αλάβαστρο που κατασκευάστηκε στη Μεσοποταμία 3-3.500 χρόνια π.Χ. και βρέθηκε στο Υγκ του Ιράκ συμβολίζει πιθανόν ένα ποτάμι στις όχθες του οποίου καλλιεργούνται φυτά και εκτρέφονται ζώα.

Πολλοί καλλιτέχνες τόνισαν στα έργα τους την ιερότητα του νερού, τη σημασία του ως πηγή ζωής, δύναμη αλλαγής ή και καταστροφής. Εικόνες με γυναίκες να κάνουν μπάνιο σε πηγές, λίμνες ή ποτάμια ενέπνευσαν πολλούς καλλιτέχνες.

Ο Λεονάρντο ντα Βίντσι μελέτησε το νερό τόσο ως επιστήμονας όσο και ως καλλιτέχνης. Το θεωρούσε «όχημα της φύσης» παρομοιάζοντας το ρόλο του με αυτόν που παίζει το αίμα για το σώμα μας. Θεωρούσε ότι το νερό κυκλοφορεί σύμφωνα με σαφείς κανόνες. Πέφτει ως βροχή ή χιόνι, αναβλύζει από το έδαφος και ρέει σε ποτάμια και χειμάρρους προς τη μεγάλη δεξαμενή της θάλασσας. Το νερό είναι απαραίτητο στους ανθρώπους, τα ζώα και τα φυτά, αλλά μπορεί να γίνει και το όργανο της καταστροφής τους. Η δύναμη του είναι ακατανίκητη. Ο Λεονάρντο ντα Βίντσι

στάθηκε μάρτυρας μεγάλων καταιγίδων και πλημμυρών (ποταμός Αρνο το 1466 και το 1478) – ίσως γι αυτό κάποια έργα του αναφέρονται σε καταιγίδες, πλημμύρες και στο τέλος του κόσμου: “Καταιγίδα σε μια κοιλάδα των Άλπεων” (1499), “ Το Τέλος του Κόσμου” (1515). Μελέτησε διεξοδικά την κίνηση του νερού. Ίσως αυτό αποτυπώνεται και στα έργα του “Ο πλικιωμένος με τις μελέτες του για το νερό”(1513), “Μελέτη του νερού που πέφτει σε ακίνητο νερό” (1508-9). Θεωρεί ότι το νερό “αλλάζει όπως ο καθρέπτης με τα χρώματα του αντικειμένου του, έτσι (και το νερό) αλλάζει σύμφωνα με τη φύση της περιοχής... Με το χρόνο και με το νερό όλα αλλάζουν”. “Αν το νερό μπορούσε, θα έκανε τη Γη τέλεια σφαίρα. Κατατρώγει τα βουνά και γεμίζει τις πεδιάδες.” Ως επιστήμονας σχεδίασε πολλά μηχανήματα για τον έλεγχο και την άντληση νερού.

Την “αναδυόμενη Αφροδίτη μέσα από τη θάλασσα” (Φλωρεντία, 1486) εμπνεύσθηκε ο Μποτιτσέλι (Sandro Botticelli) από την μυθολογία αλλά το έργο συνδέθηκε με μια περίοδο σημαντικών πολιτικών, καλλιτεχνικών, αισθητικών αλλαγών στην Ιταλία της Αναγέννησης. Η αίσθηση της γονιμότητας απεικονίζεται με το νερό των ωκεανών, την πηγή ζωής, ενώ η Αφροδίτη φαίνεται σαν να επιπλέει πάνω από τα νερά.

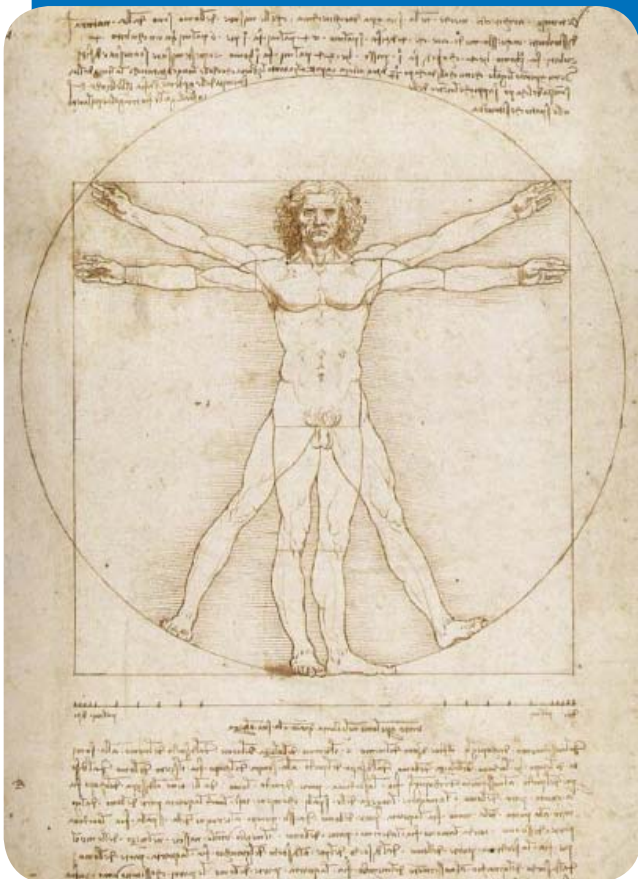
Ο Μονέ (Monet) ξεκίνησε το 1897 τον κύκλο έργων του “Κρίνα του Νερού” (Water Lilies ή water moon – φεγγάρι του νερού). Ο κύκλος περιλαμβάνει περίπου 250 έργα ζωγραφικής που ο Μονέ έχει εμπνευστεί από το θέμα λουλούδια και νερό: “ τα τοπία με το νερό και τις αντανakλάσεις του μου έχουν γίνει μια έμμονη ιδέα. Μου πήρε λίγο χρόνο μέχρι να καταλάβω αυτά τα κρίνα του νερού. Τα είχα φυτέψει γιατί μου άρεσαν. Ξαφνικά, είχα μια αποκάλυψη για το θαύμα που περιείχε η λιμνούλα του κήπου μου. Πήρα την παλέτα μου και από τότε σχεδόν δεν χρησιμοποίησα κάποιο άλλο μοντέλο”.

Ο μαγευτικός κήπος του σπιτιού του στο Γίνερνυ με τη λίμνη, τα λουλούδια και τις αντανakλάσεις στο νερό που αλλάζουν κάθε στιγμή εξαιτίας του ουρανού έγινε πηγή έμπνευσης και καλλιτεχνικής δημιουργίας που ολοκληρώθηκε μετά από 30 χρόνια με το θάνατό του. Τα λουλούδια (Nymphaea) που ζωγράφησε ο Μονέ είναι λουλούδια που ζουν στο νερό και μεγαλώνουν σε ήσυχια, γλυκά νερά, όπως αυτά των λιμνών. Επιπλέον στην επιφάνεια του νερού. Ο Μονέ εκπροσωπεί μια γενιά ζωγράφων, των Ιμπρεσιονιστών, που έστρεψαν την προσοχή τους στη ζωγραφική θεμάτων με νερά, λουλούδια και γενικά θεμάτων που έβλεπαν, δίνοντας μεγάλη σημασία στο φως και στις σκιές του και πως αυτό επηρέαζε το τοπίο.

Νερό και αρχιτεκτονική.

Η ανάγκη επικοινωνίας μεταξύ των ανθρώπων ώθησε τους κατοίκους των παράκτιων περιοχών να χτίσουν τις πρώτες γέφυρες και αργότερα τα υδραγωγεία, με τα οποία το νερό μεταφερόταν στην πόλη. Επίσης, το νερό χρησιμοποιούνταν ως βασικό στοιχείο στον αρχιτεκτονικό σχεδιασμό σε διάδρόμους, κήπους, καταστήματα και βιβλιοθήκες.

Στη Σικελία, στο νησί Pantelleria, οι τυπικές αγροτικές κατοικίες, με καταγωγή από την Αραβική κυριαρχία, έχουν στέγαση με θόλους, που διευκόλυναν αφενός τον δροσισμό του εσωτερικού των κτιρίων και αφετέρου τη συλλογή του βρόχινου νερού και τη συγκέντρωσή του σε ελαφρά υπερυψωμένες υπόγειες δεξαμενές. Στα νησιά των Κυκλάδων, τα διαφορετικά ύψη των χώρων κάθε κατοικίας εξυπηρετούσαν

τη συγκέντρωση του βρόχινου νερού σε δεξαμενές ή στέρνες. Στην αρχιτεκτονική της Β. Αφρικής υπάρχουν συστήματα, τα qala, ενσωματωμένα στην δομή του κτιρίου για το δροσισμό του εσωτερικού των κτιρίων στα άνυδρα και ζεστά κλίματα της ερήμου Σαχάρα. Υπάρχει ένας συλλέκτης αέρα, το malqaf, που, συνήθως, κοιτάζει προς το βορρά και είναι συνδεδεμένος με την maziara, δεξαμενή γεμάτη με νερό, που δροσίζει τον αέρα μέσω εξάτμισης. Η αρχιτεκτονική των οάσεων εκμεταλλεύεται τις αυλές, που έχουν συχνά νερά, σαν “πηγάδια δροσισμού”. Στη Σικελία, στο “Δωμάτιο του Σιρόκου”, το εξατμιζόμενο νερό ανταλλάσσει θερμότητα με τον αέρα της αίθουσας και ελαττώνει την εσωτερική θερμοκρασία. Στο Κάστρο της Zisa, στη Σικελία, υπάρχει ένα παράδειγμα αραβικής αρχιτεκτονικής, όπου δημιουργούνται συστήματα δροσισμού, αξιοποιώντας τον αέρα και με σιντριβάνια νερού. Ο ζεστός αέρας διοχετεύεται στην αίθουσα με το σιντριβάνι, όπου δροσίζεται μέσω εξάτμισης και βγαίνει από τα ειδικά σχεδιασμένα ανοίγματα του κτιρίου.

